

Yaşlanan Nüfus, Sorunlar ve Politikalar: Türkiye İçin Bir Değerlendirme¹

Aging Population, Issues and Policies: An Evaluation for Turkey

Burçin Eser², Saniye Küçük Aksu³

Öz

Dünya nüfusu giderek yaşlanmakta, yaşlı nüfus ülkeler açısından önemli bir sorun haline gelmektedir. Nüfus yapısında ortaya çıkan bu dönüşüm ülkeler için özellikle sosyo-ekonomik açıdan ciddi bir yük oluşturmaktadır. Bu bağlamda çoğu ülkede yaşlılara yönelik çeşitli politikaların uygulandığı görülmektedir. Son yıllarda yaşlıların kurumsal bakım ve gözetimine yönelik geleneksel politikaların yanında işgücü piyasalarında yer edinmelerine yönelik politikaların da önem kazandığı ve uygulama alanı bulduğu dikkati çekmektedir. Bu çalışma, yaşlı nüfus oranlarında meydana gelen artışa ve beraberinde getireceği sorunlara dikkat çekerek Türkiye’de uygulanan politikaları değerlendirmek amacıyla yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda, Türkiye’de bugün itibarıyla sorun teşkil edecek oranda bir yaşlı nüfus olmamakla birlikte önümüzdeki yıllarda nüfusun hızla yaşlanacağı bulgusuna ulaşılmıştır. Bu açıdan yürütülen politikalar incelendiğinde, yaşlıların daha ziyade kurumsal bakım ve gözetim ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik hizmetlerin verildiği görülmüştür. Artan farkındalığa rağmen yaşlıların sürdürülebilir istihdamları açısından uygulama alanı bulan somut bir örnek tespit edilememiştir.

Anahtar Kelimeler: Yaşlı Nüfus, Demografik Dönüşüm, İstihdam, Politika

Abstract

The world's population is aging and elderly population is becoming an important issue for countries. This transformation, which occurs in the population structure, creates a serious socio-economic burden especially for countries. In this context, it is seen that various policies for elderly people are implemented in most countries. It is noteworthy that in recent years, traditional policies regarding the institutional care and surveillance of the elderly have also gained importance and have been found to be application areas. This study draws attention to the problem and will bring to the increase occurred in the elderly population ratio was conducted to evaluate the policies implemented in Turkey. In conclusion, although there is no aging population in the coming years will pose a problem to the extent it was found to be in Turkey as of today's rapidly aging population. When the policies implemented in this regard are examined, it is seen that services are provided to meet the institutional care and surveillance needs of the elderly. Despite the increasing awareness, a concrete policy that finds application in terms of sustainable employment of the elderly has not been determined.

Keywords: Elderly Population, Demographic Transformation, Employment, Policy

JEL Codes: J11, J14, J18

Araştırma Makalesi [Research Paper]

Submitted: 14 / 02 / 2021

Accepted: 10 / 05 / 2021

¹ Bu çalışma KTÜ SBE Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalında Saniye Küçük tarafından hazırlanan ‘Yaşlanan Nüfus ve Sosyal Politika: Dünya ve Türkiye Uygulamaları’ adlı yayımlanmamış yüksek lisans tezinden geliştirilerek hazırlanmıştır.

² Dr. Öğr. Üyesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, burcinyilmazeser@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2623-2822>.

³ Öğr. Gör., Giresun Üniversitesi, Eynesil Kamil Nalbant Meslek Yüksekokulu, snykck28@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9327-8105>.

Giriş

Dünya demografik dönüşümlerin yaşandığı bir dönemden geçmektedir. Yaşanılan bu dönemde, dünya nüfusu artmakta ve nüfus yapısı değişmektedir. Yaşanan demografik dönüşümle birlikte, yaş yapısında değişiklikler meydana gelmektedir. Doğum oranlarının azalması, nüfus artışının yavaşlaması ve ortalama yaşam süresinin artmasına bağlı olarak toplam nüfus içindeki yaşlı nüfus oranı artış göstermektedir. Nüfusun yaşlanma süreci son dönemlerde hızla artmakta ve bu kapsamda ortaya çıkan sorunları gidermeye yönelik çeşitli politikalar uygulanmaktadır.

Yaşlıların fiziksel ve zihinsel açıdan yaşadığı sorunlara bağlı oluşan ihtiyaçlarını karşılamak üzere, uzun yıllardır süregelen temel politika alanını kurumsal bakım ve gözetim hizmetleri oluşturmaktadır. Ancak toplam nüfus içindeki oranları artan ve daha da artacağı öngörülen yaşlıların özellikle son yıllarda sadece bakım hizmetlerinin karşılanmasının yeterli olmadığı, aktif yaşlanma anlayışı çerçevesinde politikaların yürütülmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Günümüzde teknoloji ve tıp alanında yaşanan gelişmeler ile sosyo-kültürel yapıda meydana gelen değişimle birlikte çoğu bireyin yaşam dönemi ile fiziksel ve ruhsal yaşlanmasının aynı ölçüde gerçekleşmediği görülmektedir. Kronolojik yaş artmış olsa da çok sayıda bireyin hala mental ve fiziksel açıdan oldukça sağlıklı olduğu ve bu kapsamda ekonomik açıdan kaynak olma potansiyelini sürdürdükleri dikkati çekmektedir. Ekonominin etkinliği açısından bakıldığında, yaşlıların hem toplumsal hem de ekonomik hayata katılımlarının gerekliliği son derece önemli bir hal almaktadır. Yaşlılara insan onuruna yaraşır bir yaşam sağlamak, üretken nüfusa dahil olmalarını kolaylaştırmak, toplumsal yaşama entegre etmek ülke ekonomisi açısından hem sosyal hem de ekonomik hedeflere ulaşmak için çok önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda karşılaşılan en önemli sorunlardan birini, yaşlıların işgücü piyasalarında yer almalarının ya da buldukları konumu koruyabilmelerinin zorluğu oluşturmaktadır. Bilhassa yaşlı nüfusun yoğun olduğu ülkelerde bu nüfusun istihdam edilebilirliklerini sağlamaya yönelik politikaların yürütülmeye başladığı göze çarpmaktadır.

Söz konusu gelişmeler doğrultusunda bu çalışmanın amacını, yaşlı nüfus oranlarında meydana gelen artışı ve beraberinde getirdiği sorunları genel olarak ortaya koymak ve yaşlılara yönelik Türkiye’de uygulanan politikaları değerlendirmek oluşturmaktadır. Çalışmada öncelikle dünya genelinde yaşlanan nüfus ortaya koyularak, beraberinde getirdiği sorunlar ve uygulanan politikalar üzerinde genel hatlarıyla durulmuştur. Sonrasında ise, Türkiye’deki mevcut durum ve bu kapsamda yürütülen politikalar incelenmiştir. Türkiye’de yaşlı nüfusun giderek arttığı, bakım ve gözetim ihtiyaçlarının yanında ekonomik hayata katılımlarının sağlanmasına yönelik politikaların da oluşturulması gerekliliğine vurgu yapılmıştır.

1. Yaşlılık ve Yaşlanan Nüfus

Nüfusun yaş yapısında meydana gelen değişiklikler, dünyanın demografik bir dönüşüm geçirmesine neden olmaktadır. Bu süreçte doğum oranları düşmekte, sağlık koşullarındaki iyileşmeler doğrultusunda yaşam süresi artmakta ve ülkelerin nüfus artış hızları azalmaktadır. Toplam nüfus içerisindeki yaşlı nüfus oranı da gittikçe artmaktadır (Rakıcı ve Yılmaz, 2016: 65).

Yaşlı nüfusun artış göstermesi doğum oranlarının düşmesi ve ortalama yaşam süresinin yükselmesi olarak temelde iki etkene bağlanmaktadır (Gündoğan, 2001: 97). Nitekim yıllar itibariyle bakıldığında Dünyada toplam doğurganlık hızı 1960 yılında 5 iken, 1980’de 3,7’ye, 2000’de 2,7’ye, 2018’de ise 2,4’e düştüğü görülmektedir. 1960 yılında 52,6 olan ortalama yaşam süresinin de 1980’de 62,8’e, 2000’de 67,5’e ve 2018’de 72,6’ya yükseldiği dikkati çekmektedir. Bu gelişmeler paralelinde 1960’lı yıllarda % 2 civarında olan nüfus artış hızının da giderek düştüğü ve 2018 yılı itibariyle % 1,1 olarak gerçekleştiği gözlenmektedir (World Bank, 2020).

Yaşlılık, kişilerin yaşam geçmişlerine ve ülkelerin kültürel değerlerine göre değişkenlik göstermekte ve gerek kişiler gerekse toplumlar arasında farklılaşabilmektedir. Her kişinin farklı biyolojik geçmişi, iş deneyimi ve duygusal yaşamı söz konusu olmakta, yaşlanma açısından toplum ve kültürün yapısı, yaşlılığa ilişkin algı ve kabul edilme gibi durumlar önemli bir rol oynamaktadır (Devlet Planlama Teşkilatı [DPT], 2007: 1). Bu nedenle bireylerin yaşam dönemleri ile fiziksel ve ruhsal açıdan yaşlanmaları arasındaki bağ aynı olmamaktadır. Bunun bir sonucu olarak da kronolojik bakımdan yaş, kesin sonuçlar vermeyebilmektedir (Altan ve Şişman, 2003: 5). Böyle olmakla birlikte Dünya Sağlık Örgütü’nün sınıflandırmasında 45-59 yaş arası orta yaş, 60-74 yaş arası yaşlılık, 75-89 yaş arası ileri yaşlılık, 90 yaş ve üzeri ise ihtiyarlık olarak belirtilmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2011: 4).

Yaşlılık işgücü piyasaları açısından değerlendirildiğinde çalışma çağındaki nüfusla ilişkilendirilmektedir. Her ne kadar ülkeler arasında zorunlu eğitim süresi ve emeklilik yaşı değişkenlik gösterdiği için çalışma çağındaki nüfusun belirlenmesi açısından farklılıklar oluşsa da, birçok ülkede sosyal nedenlerden dolayı emeklilik yaşı 65 olarak kabul edilmektedir (MEB, 2011: 4). Çalışma ekonomisi kuramında da, 15-64 yaş arasıdakiler çalışma çağındaki nüfusu ifade etmekte, 65 ve daha üzeri yaşta olanlarsa ekonomik olarak faal olamayacakları gerekçesiyle işgücü piyasası dışında tutulmaktadır. Bu sebepten dolayı 65 yaş ve üzerindeki yaşlı nüfus olarak tanımlanmaktadır (Gündoğan ve Biçerli, 2004: 6).

Yaşlı nüfus, 1970'li yıllardan günümüze dünyanın birçok ülkesinde artış göstermiştir. Bu oranın ilerleyen yıllarda daha da artacağı öngörülmektedir (Duman, 2014: 50). Nitekim dünya genelinde 1970 yılında 65 yaş ve üzeri nüfus oranı %5,3 iken, bu oran 2018 yılında %8,9 olarak gerçekleşmiştir (World Bank, 2019). 2030'a kadar dünyadaki her ülkenin nüfusunun yaşlanması sorunu ile karşı karşıya kalacağı beklenmektedir (Usta ve Murat, 2017). Tablo 1'de yaşlı nüfus sorunu yaşayan gelişmiş ülkelerle ekonomik anlamda Türkiye ile benzerlik gösteren gelişmekte olan seçilmiş ülkelerde 65 yaş ve üzeri nüfusun toplam nüfusa oranı gösterilmektedir.

Tablo 1. Seçilmiş Ülkelerde 65 Yaş ve Üzeri Nüfus Oranı (1970-2018, %)

Ülkeler	1970	1980	1990	2000	2010	2015	2018
ABD	10,1	11,6	12,6	12,3	13	14,6	15,8
Almanya	13,6	15,6	14,9	16,5	20,5	21,1	21,7
Avustralya	8,2	9,6	11,1	12,3	13,4	15	15,7
Belçika	13,4	14,4	15	16,9	17,3	18,1	18,8
Bir. Krallık	13	15	15,8	15,9	16,6	18,1	18,7
Brezilya	3,4	3,8	4,3	5,2	6,8	8	8,9
Çin	3,8	4,7	5,7	6,9	8,4	9,7	11,2
Danimarka	12,3	14,4	15,6	14,9	16,7	19	19,8
Endonezya	3,3	3,6	3,8	4,7	5	5,4	5,9
Finlandiya	9,2	12	13,4	15	17,2	20,3	21,6
Fransa	12,8	13,9	14	16	16,8	18,9	20,1
Güney Afrika	3,8	3,9	4	4,5	4,8	5	5,3
Güney Kore	3,5	4,1	5,2	7,2	10,7	13	14,4
Hindistan	3,3	3,6	3,8	4,4	5,1	5,6	6,2
Hollanda	10,1	11,4	12,7	13,6	15,4	17,9	19,2
Japonya	6,9	8,9	11,9	17	22,5	26	27,5
Kanada	8	9,4	11,3	12,6	14,2	16,1	17,4
Norveç	12,9	14,7	16,4	15,3	14,9	16,3	17
Rusya	7,7	10,3	10,3	12,4	13,1	13,5	14,6
Türkiye	4	4,7	4,6	6,1	7,2	7,8	8,4

Kaynak: World Bank, 2019.

Tablo 1 incelendiğinde, ülkelerde 1970-2018 yılları arasında yaşlı nüfus oranlarının artış seyri içerisinde olduğu görülmektedir. 2018 yılı itibarıyla yaşlı nüfus oranı en fazla % 27,5'lik oranla Japonya'da gerçekleşmiştir. Japonya'yı sırasıyla Almanya (% 21,7) ve Finlandiya (% 21,6) takip etmektedir. Yaşlı nüfus oranının en düşük olduğu ülkeler ise % 5,3 ile Güney Afrika; % 5,9 ile Endonezya ve % 6,2 ile Hindistan'dır. Ancak bu ülkelerde yıllar itibarıyla giderek artan bir trendin söz konusu olduğu göze çarpmaktadır. Türkiye'de de artış gösteren yaşlı nüfus 2018 yılı itibarıyla % 8,4 şeklinde gerçekleşmiştir.

2. Yaşlanmanın Ortaya Çıkardığı Sorunlar

Yaşlanma hem psikolojik hem toplumsal hem de ekonomik açıdan çeşitli sonuçlara yol açmaktadır. Birey tarafından yaşlanma dönemine verilen uyum ya da tepki yaşlılığın psikolojik yönünü oluşturmaktadır (Akçay, 2011: 45). Yaşlılık evresine gelen birey, aile içinde eskisi kadar sevilmediğini, bir işe yaramadığını ve kendisine saygı duyulmadığını hissedebilmektedir (İçağasıoğlu Çoban, 2005). Değişen yaşam koşulları, geleneksel aile yapısının önemini kaybetmesi gibi nedenler yaşlılarda yalnızlık problemine neden olabilmektedir (MEB, 2011: 36). Bu bağlamda, yaşlıların karşılaştıkları önemli sorunlardan birini dışlanma oluşturmaktadır. Yaşı ilerledikçe toplum tarafından yeterli görülmeyen yaşlılara sosyal hayatta yeterince yer verilmeyerek pasif kalmalarına neden olabilmektedir (Çayır, 2012: 168-169). Aynı zamanda, yaşlanan kişilerin yeni teknolojiye ayak uydurmada zorluk çektikleri, fiziksel ve mental açıdan yeterli olmadıkları, kariyer yollarının açık olmadığı düşünülerek istihdamdan da dışlanması söz konusu olabilmektedir (Radovic-Markoyic, 2013: 150).

Özellikle istihdam dışında kalan yaşlılar hem maddi hem de manevi açıdan kendilerini başkalarına bağımlı hissetmektedirler. İstihdam edilmeyen yaşlılar yoksulluk sorunuyla da mücadele etmek zorunda kalmaktadırlar (Şeker, 2007).

Yaşlanan nüfus bugün birçok ülkeye ekonomik açıdan yük getirmektedir (Duman, 2014: 56). Dünyanın hemen hemen bütün ülkelerinin problemi olan nüfusun yaşlanması, yaşlı bakımına yönelik ihtiyaçları artırırken kamu ekonomisi açısından önemli bir maliyet oluşturmaktadır (Gökbayrak, 2009: 58-59). Yaşlı nüfus fazlalığı, sağlık hizmetlerinin ve emeklilik maaşlarının finanse edildiği miktarda sosyal güvenlik harcamalarında artışa yol açarak devlet bütçesinin dağılımında dengesizliğe neden olmaktadır (Masson ve Tryon, 1990: 455).

Nüfusun tüketen kısmında yer alan yaşlıların fazlalığı, ekonomik açıdan değerlendirildiğinde istenilen bir durumu oluşturmamaktadır (Bulduk, 2014: 55-56). Yaşlı nüfus oranındaki artışın bir sonucu olarak bağımlı nüfus oranındaki artış hem toplumun kaynaklarının tüketiminde bir artış yaratmakta hem de çalışan bireylerin potansiyel çıktısında bir azalma meydana getirmektedir (Masson ve Tryon, 1990: 455). Bu açıdan bakıldığında yaşlı bağımlılık oranının dünya genelinde 1970 yılında % 9,3 olduğu, 2018 yılında ise % 13,6'ya yükseldiği görülmektedir (World Bank, 2019). Ülkeler açısından bakıldığında da aynı durum gözlenmektedir. Tablo 2'de seçilmiş bazı ülkelerde yıllar itibarıyla yaşlı bağımlılık oranları yer almaktadır.

Tablo 2. Seçilmiş Ülkelerde Yaşlı Bağımlılık Oranları (1970-2018, %)

Ülkeler	1970	1980	1990	2000	2010	2015	2018
ABD	16,2	17,6	19,2	18,7	19,4	22,1	24,1
Almanya	21,6	23,8	21,6	24,3	31,2	32,4	33,1
Avustralya	13,2	14,8	16,5	18,5	19,8	22,4	24
Belçika	21,3	22,1	22,3	25,7	26,4	28	29,3
Bir. Krallık	20,8	23,3	24,1	24,4	25,1	27,9	28,8
Brezilya	6,3	6,6	7	8,1	10	11,5	12,8
Çin	6,7	7,9	8,6	10	11	12,9	15,3
Danimarka	19,1	22,3	23,2	22,3	25,5	29,7	31,1
Endonezya	6,2	6,4	6,3	7,3	7,5	8,0	8,7
Finlandiya	13,9	17,8	20	22,4	26	32	35
Fransa	20,6	21,9	21,3	24,7	26,1	30,1	32,3
Güney Afrika	6,9	7,0	7,1	7,3	7,2	7,7	8,1
Güney Kore	6,3	6,6	7,5	10	14,6	17,5	19,9
Hindistan	5,9	6,3	6,5	7,2	7,9	8,5	9,3
Hollanda	16,1	17,2	18,4	20	23	27,4	29,7
Japonya	10	13,2	17	24,9	35,1	42,7	46,2
Kanada	13	13,9	16,5	18,4	20,4	23,6	25,8
Norveç	20,5	23,3	25,3	23,6	22,5	24,8	26,1
Rusya	11,7	15,1	15,4	18	18,2	19,5	21,8
Türkiye	7,3	8,5	7,7	9,6	10,9	11,8	12,7

Kaynak: World Bank, 2019.

Tablo 2 incelendiğinde yaşlı bağımlılık oranlarının tüm ülkelerde yıllar itibarıyla önemli oranda arttığı görülmektedir. 2018 yılında bu oran en yüksek % 46,2 ile Japonya'da gerçekleşmiştir. Japonya'yı % 35 ile Finlandiya ve % 33,1 ile Almanya takip etmektedir. Ele alınan ülkeler içerisinde en düşük orana sahip ülkeleri sırasıyla Güney Afrika, Endonezya ve Hindistan oluşturmaktadır. Türkiye'de ise, 1970 yılında % 7 dolaylarında olan yaşlı bağımlılık oranının 2018'de %12,7'ye yükseldiği dikkati çekmektedir.

Yaşlı bağımlılık oranlarının artması beraberinde kamu ve sağlık harcamalarının da yetersiz kalmasına sebebiyet vermektedir. Dolayısıyla yaşlıların toplumsal ve ekonomik hayata aktif olarak katılımı son derece önem arz etmekte ve bu yönde politikaların uygulanması bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak değişen teknoloji ve yaşam şartları

dolayısıyla yaşlı bireyler işgücü piyasasında yer edinme konusunda sıkıntılar yaşamakta, yer edinseler bile bu yeri korumak onlar için oldukça zor olmaktadır. İşe girişte belirli bir yaş sınırının var olması ve bu sınırı aşan kişilerin işe alınmaması yaşlı bireylerin iş bulma konusunda problem yaşamalarına sebep olmaktadır. İşgücü piyasası içerisinde yer almayı başarabilen yaşlı bireyler ise bilgi, deneyim ve değişen koşullara ayak uyduramama gibi nedenlerden dolayı konjonktürel dönemlerde ilk vazgeçilecek kişiler olarak görülmektedirler (Clarke, 1994: 104). Bunların haricinde yaşlılar yaş ayrımcılığına maruz kalmakta, fiziksel açıdan yetersiz oldukları, gelişen teknolojiye ayak uyduramadıkları, teknolojik aletleri kullanamadıkları düşünülmekte ve ekonomik açıdan yük olarak görülmektedirler (Buz, 2015: 269). Yaşlı işçilere karşı yapılan yaş ayrımcılığı politikaları, işe giriş aşamasından başlayarak yaşlıların işten erken ayrılmalarını teşvik etmeye kadar uzanabilmektedir (Benny, 2000: 269).

Geçmiş dönemlerde işveren ve toplum için daha değerli olan yaşlı bireylerin meslek hayatına ilişkin tecrübeleri bugünün toplumunda çok önemsenmemekte ve işgücü piyasasında gereksiz görülmektedirler (Buz, 2015: 269). Bu durum yaş arttıkça daha da artmakta, 65 yaşına yaklaştıkça bireylerin ayrımcılığa daha fazla maruz kaldıkları gözlenmektedir. Yaşlı bireye verimi düşük olduğu gerekçesiyle diğer çalışanlara oranla daha az ücret verilmesi de çok karşılaşılan bir durumdur (Johnson ve Slater, 1993: 201). Bu çerçevede sosyal devlet anlayışının da getirdiği sorumluluklardan dolayı gelişmiş ya da gelişmekte olduğu fark etmeksizin birçok ülkede yaş ayrımcılığını engellemek amacıyla kanun, yasa ve yönetmelikler çıkarılmaktadır (Çayır, 2012: 11).

3. Yaşlılara Yönelik Uygulanan Politikalar

Gerek bireysel gerekse toplumsal açıdan sorunlara yol açan yaşlı nüfus, ülkeler açısından üzerinde düşünülüp politikalar üretilmesi gereken önemli alanlardan biri haline gelmiştir. Yaşlı bireylere zaman içinde fiziksel ve zihinsel açıdan sorunlar yaşamalarına bağlı olarak diğer vatandaşlarla eşit haklar verilmesi ve bu bireylere gerek özel kurumlar gerekse devlet eliyle bakım hizmetleri sağlanması yaşlılara yönelik sosyal politikaların genel kapsamını içermektedir (Altan ve Şişman, 2003: 18). Buna ilaveten yaşlı nüfusta meydana gelen artış ile birlikte yaşlıların işgücü piyasasında yer edinmelerine yönelik uygulamalar da son dönemde bu konuda yürütülen temel politikalarından biri haline gelmiş bulunmaktadır. Çalışmanın bu kısmında yaşlılara yönelik politikalar; kurumsal bakım ve gözetim hizmetleri ile işgücü piyasasında yer almaları açısından iki genel başlık altında ele alınacaktır.

3.1. Kurumsal Bakım ve Gözetim Hizmetleri Sunmaya Yönelik Politikalar

İçinde bulunduğumuz yüzyılda yaşlıların refahını amaçlayan kanunlar çoğu ülkenin anayasasında yer almaktadır. Bu bağlamda yaşlıların korunması, sağlıklı bir şekilde bakımı, istihdam piyasasında yer bulup bu yeri uzun süre koruması, iş hayatında özellikle yaştan kaynaklanan ayrımcılığa maruz kalmaması, yaşlıların gelirlerinin garantisi konusunda endişe duymamaları gibi başlıca durumlar bir devletin sosyal devlet olarak görülmesinin koşulları olarak da gösterilebilir. Bu sebeple vatandaşlarının refahını ön plana alan sosyal hukuk devleti ilkesinin gitgide daha fazla benimsenmesi, yaşlıları da içine alan sosyal politikaların değer kazanmasını sağlamıştır (Altan ve Şişman, 2003: 16). Toplumdaki tüm yaşlıları kapsayan özel veya devlet eliyle yardım sağlayan kurumlara ihtiyaç artmıştır. Artan bu ihtiyaç sonucunda gelişmiş ülkeler başta olmak üzere birçok ülkede yaşlılara yönelik sosyal projeler, bakım evleri ya da toplum eliyle sağlanan yardımlara öncelik verilerek yaşlanmanın sonuçlarını ılımlı hale getirmek için politikalar üretilmeye başlanmıştır (Kurt, Yücel Beyaztaş, ve Erkol 2010: 38).

Yaşlanan nüfusla birlikte ilgi çekmeye başlayan yaşlı bakımı, sosyal hizmet içerisinde ele alınan önemli konulardan biri olmuştur. BM'nin kabul ettiği yaşlı ilkelerinde, yaşlı bireyin gereksinimlerinin karşılanarak toplumca benimsenmesi, aynı zamanda refah içinde bir yaşlılık dönemi için kamusal politikalar tarafından desteklenmesi gerekliliğinden bahsedilmiştir. Bakım, bağımsızlık, katılım, kendini gerçekleştirme ve itibar olarak belirlenen yaşlı ilkeleri; yaşlı bireylerin kendilerine yetecek gelire sahip olarak toplum içerisinde dışlanmadan, bilgi ve yeteneklerine dayalı bir hayat sürdürmelerini, eğitim, kültür ve sosyal aktivitelere katılarak aktif olarak yaşlanmalarını desteklemektedir (Bahar, Bahar, ve Savaş 2009: 89). Bu ilkelerin yanı sıra yaşlı bireylerin sağlığı ve huzuru için verilecek olan hizmetler de çok önemlidir. Bu hizmetlerin başlıca amaçları; yıllarca aynı ortamda yaşayan bireyin yine bulunduğu ortamda konforlu ve güvenilir bir hayat yaşamasına imkân tanımak; yoksulluk riskiyle karşılaşan yaşlı bireylere zor durumda olduklarında bakım gibi konularda seçim yapabilecekleri alanlar yaratmak; bedensel sorunlarla ya da ruhsal problemlerle karşılaşanlar için hastanelerde ihtiyaçları bulunan olanakları sağlamaktır (Gökkoca ve Baharlı Etiler, 1999: 3). Bu kapsamda yaşlıların barınacak yer bulmasıyla alakalı hizmetlerin en önemlilerinden ve en çok tercih edilenlerinden biri kurum bakımıdır. Kurumsal bakım, yaşlı bireylerin yaşamlarını gündüz ve gece aynı ortamda geçirmek suretiyle hazırlanmış bir kurumda diğer yaşlı arkadaşlarıyla beraber sürdürmesidir (Sevil, 2005: 12). Yaşlıların kurum bakımı altında aldığı hizmetler; huzurevi, yaşlı kulüpleri, yaşlı rehabilitasyon ve bakım merkezleri, yaşlı apartmanları, korumalı meskenler, gündüz bakım ve destek hizmetleri şeklindedir. Kurumsal bir bakımın haricinde yaşlılara yönelik olarak evde bakım hizmeti çerçevesinde hizmet de sunulmaktadır (Çavuş, 2013: 45).

3.2. İşgücü Piyasasında Yer Almalarına Yönelik Politikalar

İşgücü piyasaları açısından bakıldığında yaşlıların özellikle istihdam edilebilirlikleri açısından sorunlar yaşadıkları gözlenmektedir. Yaşlı bireylerin istihdamda yer alamamalarının birçok sebebi bulunmaktadır. Bunlardan bazıları belirli yaş üstündeki bireyler için kendilerine uygun işlerin bulunmaması, mesleki yeteneklerinin teknolojinin gelişimiyle beraber yetersiz kalması gibi nedenler olarak sıralanabilir. Ayrıca ülkelerde erken emekliliğe ilişkin fırsatların yer alması, zorunlu emeklilik yaşının düşük olması ve yaşlı bireylerin çalışmasına dair tutumun olumsuz olması gibi nedenler yaşlıları piyasadan uzaklaştırmaktadır. Fiziksel açıdan yaşlılık sürecine giren bireylerin çalışma hayatında gençlere nazaran biraz daha verimsiz ve pasif olacağı düşünüldüğünde bu bireylere uygun çalışma ortamı ve esnek çalışma saatleri sunulmaması da piyasada çalışan yaşlı işçi sayısını azaltabilmektedir (Drury, 1994: 496).

Yaşlanma denilen olgu bir tercih değil zorunluluktur. Her bireyin er ya da geç karşılaşacağı kaçınılmaz bir gerçektir. Bu nedenle bu gerçekle karşılaşan bireylere sağlıklı ve onurlu bir yaşam sunma hakkı için kamusal destek kaçınılmazdır (Ergin, 2016: 13 14). Kamusal destek sağlama aşaması özellikle işgücü piyasasındaki yaşlı yoksulluğunu etkileyen faktörler için geçerlidir. Çünkü yaşlılık döneminde karşılaşılan yoksulluğun en temel sebebi çalışma hayatına katılmama durumundan kaynaklanmaktadır. Özellikle gençlik döneminde iş hayatında yer almamış ya da yer alsa bile kayıt dışı işlerde çalışarak sosyal sigorta primleri ödenmemiş bireyler, yaşlı yoksulluğuyla daha fazla karşı karşıya kalmaktadırlar (Karadeniz ve Öztepe, 2013: 92). Görülen yaşlı yoksulluğunu önlemenin ilk basamaklarından biri yaşlıların işgücü piyasalarında yer almaları için yardımcı olmaktır. İşgücü politikalarının aktif ve pasif olmak üzere iki ayağı bulunmaktadır. İşsizlik sigortası ve kıdem tazminatı gibi pasif işgücü politikaları işinden ayrılan bireyin gelir desteği almasını sağlarken, aktif işgücü politikaları ise bireyin mesleki yeteneklerini artırarak bireyi piyasada tutmak ya da yaşam boyu öğrenme ve aktif yaşlanma gibi metotlar sayesinde işsiz kalınan süreyi olabildiğince kısaltmayı hedeflemektedir (Şener, 2010: 3).

Yaşlıların işgücü piyasalarında yer almaları açısından uygulanan bir diğer yöntem yaşam boyu öğrenmedir. Değişimi öncü olarak kabul eden yaşam boyu öğrenme modeli, küreselleşen dünyaya uyum sağlayarak yeni yüzyılın en önemli geçim kaynağı haline gelen bilgiyi bireylere benimsetmeye odaklanmaktadır (Gündoğan, 2001: 104). Özellikle belirli yaşa gelmiş bireylerin kendilerine yenilikler katmasını sağlayan yaşam boyu öğrenme sayesinde yaşlılar aktif olarak yaşamaya devam etmektedirler. Aktif yaşlanma kavramı, insanların yaş aldıkça yaşadıkları hayattan daha fazla zevk alarak güvenlik ve sağlık hizmetlerinden olabildiğince çok yararlanmasını içermektedir. Bedensel anlamda aktif olma halini ifade eden aktif yaşlanma işgücüne katılım ve sosyal ortamlarda aktif olmayı da içermektedir (T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, 2012: 2). Yaşlı nüfusun artması nedeniyle bu gruba yönelik olarak sunulan sosyal politikalarda etkinlik ve planlı yaklaşım ön olana çıkmaktadır. Bu bağlamda dikkat çeken sosyal politika aracını sağlık, güvenlik ve katılım prensipleriyle aktif yaşlanma politikaları oluşturmaktadır. Aktif yaşlanma politikalarıyla birlikte bu grubun yaşam kalitesinin iyileştirilmesi ve refah içinde hayatını sürdürmesi amaçlanmaktadır (Korkmaz ve Korkut, 2018: 267). Bugün özellikle yaşlı nüfusun yoğun olduğu ülkelerde yaşlıları istihdama çekebilmek amacıyla çeşitli uygulamaların yürütüldüğü görülmektedir. Bu bağlamda yaşlı nüfus oranlarının diğer ülkelere kıyasla yüksek olduğu Japonya, Almanya ve Finlandiya'da örnek uygulamalardan bazılarını aşağıda yer verilmektedir.

Yaşlı nüfus oranının son derece yüksek olduğu ve bu bağlamda hiper yaşlı bir ülke olan Japonya'da (Karaömerlioğlu ve Devres, 2013: 19), yaşlıların işgücü piyasasında yer almalarını sağlamak amacıyla yaşlıların istihdamı için finansal destek, esnek çalışma biçimleri ve çalışma saatleri düzenlemeleri ile çalışma koşulları iyileştirilmeye çalışılmaktadır. 2003 yılında başlayan yaşlılara finansal destek sağlamaya yönelik uygulama ile işverenlere orta yaşlıları ve yeniden iş arayan yaşlıları işe almaları şartıyla bazı sübvansiyonlar verilerek; işverenlere yaşlı işçilerin de verimli olabilecekleri, gerekli koşullar sağlandığı takdirde yeniden üretim sürecine katılabilecekleri anlatılarak yaşlıların istihdamı artırılmaya çalışılmaktadır. Yaşlıların işgücüne katılımını etkileyen en önemli unsurlardan biri kuşkusuz çalışma biçimleridir. Bu kapsamda Japonya'da 2008 yılında yarı zamanlı çalışanların statüsünü korumak ve düzenlemek amacıyla Part-time İş Yasası revize edilerek işverenlerin çalışma hayatına ilişkin olarak ücret, çalışma şartları gibi durumların Çalışma Standartları Yasası'na uygun olması zorunluluk haline getirilmiştir (OECD, 2012: 3 4). 2018 yılında Japon parlamentosu tarafından kabul edilen Çalışma Stili Reform Paketiyle uzun olan çalışma saatlerini azaltmaya yönelik değişiklikler yapılmış, çalışan sağlığını ve güvenliğini artırmaya yönelik seçenekler sunulmuştur. Yapılan bu düzenlemeler ile yaşlı nüfusun işgücü piyasasına katılımında artışlar görülmüştür (OECD, 2018: 110).

Yaşlı nüfusun yoğun olduğu Japonya'da, işgücü piyasasında sürekliliklerini sağlamak amacıyla yapılan girişimlerden biri de Tokyo'da mesleki becerileri geliştirmek amacıyla verilen kurslardır. Bu kurslar daha çok iş arayanlara ve belirli yaş gruplarına yönelik olarak verilmektedir. Örneğin; 50 yaş ve üstü iş arayanlar için bina yönetimi, geçim destek hizmetleri, temizlik personeli eğitimi, elektrik tesisi bakımı gibi alanlarda 3 ila 6 ay arasında eğitim verilerek bu kişilerin istihdamı sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu uygulamalar işgücü piyasası dışında kalmış yaşlı işgücünün tekrardan istihdama katılması noktasında büyük oranda başarılı olmaktadır (OECD, 2018: 86).

Dünyadaki hızla yaşlanan nüfusa sahip olan ülkelerin başında gelen Almanya'da da bu kapsamda finansal içerikli teşvikler ve doğrudan iş yaratma programları çerçevesinde politikalar yürütülmektedir. Almanya'da yaşlanan nüfusun işgücü piyasasından çekilerek emekli olması Alman hükümetinin ödediği emekli aylığı sayısını artırmış ve bu durum ekonomi üzerinde olumsuzluklar yaratmıştır. Ayrıca Bebek Patlaması dönemindeki kesimin gelecek yıllardaki emekliliği sosyal güvenlik sistemi içerisinde çalışan nüfusun azalarak bağımlılıkların artmasına neden olmuş ve bu bireyler için yapılan kamu harcamalarını artırmıştır. Bu açıdan Almanya'da yaşlı bireylerin işgücü piyasasında yer alması oldukça önem arz etmektedir (Duman, 2014: 56). Almanya'da yaşlıların da dahil olduğu belirli grupların istihdamını artırmaya yönelik çeşitli tedbirler söz konusudur. Aktif işgücü piyasası önlemleri ile yaşlıların da dahil olduğu birçok gruba yönelik sınıf eğitimi, işbaşında eğitim gibi uygulamalarla yetkinlikleri ve işgücüne katılımları artırılmaya çalışılmaktadır (Kluve, 2010: 905). Aynı zamanda finansal içerikli teşvikler ile istihdamda artış sağlanması hedeflenmektedir. Örneğin, belirli gruptaki işçileri işe alması koşuluyla işverene 6-24 ay arası ücret yardımı sağlanan teşvik uygulamasının kapsadığı gruplardan birini 55 yaş ve üstü bireyler oluşturmaktadır. Bir diğer aktif istihdam politikası olan doğrudan iş yaratma programları aracılığıyla uzun süredir işsiz olan bireylere yönelik uygulamalarla işçinin işle bütünleşmesi ve örgüte olan bağımlılığı artırılmaya çalışılmaktadır. Yaşlı bireylerin de uzun süreli işsizlikten en çok etkilenen kesimlerden biri olduğu düşünüldüğünde bu programlardan yararlanması mümkün olmaktadır (Gençler, 2011: 9 10).

Yaşlı nüfus oranıyla dikkat çeken ülkelerden biri olan Almanya'da bu nüfusun işgücüne katılımını artırmak amacıyla bazı şirketlerin de çeşitli önlemler aldığı görülmektedir. Örneğin BMW, yaşlanan işgücünün verimliliğinin artırılması için yeni girişimlerde bulunmaktadır. BMW'nin Dingolfing'deki güç aktarma tesisindeki emek yoğun üretim hattında sağlık hizmetleri ve becerileri geliştirmek adına bazı teşvikler söz konusu olmaktadır. Özellikle yarı zamanlı çalışmanın teşviki ile üretkenliğin % 7 arttığı görülmüş, hata yapma olasılığı yüksek olarak görülen yaşlı işgücünün ciddi hatalar yapmadığı dikkat çekmiştir (Loch vd., 2010: 100). Yine Almanya'nın hava ve uzay sanayisi alanında en gelişmiş şirketlerinden biri olan EADS, gelecek yıllarda şirket bünyesinde çalışan işçilerin çoğunun yaşlı olacağı ve istihdam dışında kalacağından hareketle bilginin şirket içerisinde dolaşımını sağlamak amacıyla iş rotasyonu sağlayarak yaşlı işçilerin kariyer yollarını açmaktadır (European Commission, 2006).

Finlandiya'da da yaşlanan nüfusu tekrar işgücü piyasasına katarak ekonomi üzerindeki yükü hafifletmek için politikalar yürütülmektedir. Bu politikalardan biri 1996 yılında Çalışma Bakanlığı ile ortak olarak başlatılan İşyeri Geliştirme Programıdır. Bu programın temel hedeflerinden biri, yaşlanan işgücü açısından işyerinin işleyişinin teşvik edilerek yaşlı işgücüne kolaylık sağlamak ve çalışma motivasyonunu artırmaktır (OECD, 2004: 117 121). Yaşlanan işçilere yönelik olan bir diğer program FNPAW (Yaşlanan İşçilerle İlgili Program) programıdır. 45 yaşın üstündeki kişilerin işgücü piyasalarına girişini pratik öğrenim yolları, sağlık, eğitim ve çalışma arasındaki ilişkinin geliştirilmesiyle artırmayı amaçlayan bu program ile erken emeklilik azaltılmaya çalışılmaktadır. Program kapsamında yaşlıların eğitimler yoluyla istihdam edilebilir hale getirilmesi, yaş ayrımcılığını önlemeye yönelik müdahaleler, işletmeler için özel programlar geliştirmek gibi uygulamalar bulunmaktadır (Domazet ve Filimonović, 2012: 137).

Almanya gibi Finlandiya'daki bazı şirketlerin de kendi içerisinde çeşitli uygulamalar yürüttüğü görülmektedir. Örneğin sektöründe dünya lideri olan Assa-Abloy'un yan kuruluşu olan Joensuu'daki fabrika yaşlı istihdamı konusuna özel bir önem vermektedir. Bu amaçla 55 yaş ve üstü personeli kapsayan ve amacı çalışma yaşamını genişleterek yaşlı personele değer vermek, işgücü devrini azaltmak, şirkete ilişkin bilgileri saklı tutmak olan Age-Master programını uygulamaktadır. Bu program çerçevesinde fitness programları, terfi önlemleri, genel bilgilendirmelerin yapılması, 55 yaş ve üstü bireyler için Age-Master kulüpleri oluşturulmuş; program yaşlı çalışanlar arasında çok olumlu karşılanmış ve geri dönüşleri pozitif olmuştur. Bu gibi olumlu uygulamalar paralelinde, refah devleti olarak bahsedilen Finlandiya'da yaşlılara gösterilen saygı ve değer işgücü piyasasında da kendisini gösterdiğini ifade etmek mümkündür (European Commission, 2006: 98).

4. Türkiye'de Yaşlanan Nüfus

Türkiye'de, nüfusun yaşlanması bugüne kadar bir sorun olarak ortaya çıkmış değildir (Rakıcı ve Yılmaz, 2016: 68). Ancak veriler, ilerleyen dönemlerde yaşlı nüfusun sayılarının sürekli artacağını göstermektedir. Bu kapsamda yaşanan sorunların da artacağı öngörülmektedir. Nitekim Türkiye'de de, yaşlı nüfus artışını beraberinde getirecek şekilde yıllar itibarıyla doğum oranlarının azaldığı, ortalama yaşam süresinin arttığı, nüfus artış hızının da giderek düştüğü görülmektedir. Grafik 1'de Türkiye'de ilgili veriler 1960-2018 yılları için gösterilmiştir.

Tablo 3. Türkiye’de Toplam Doğurganlık Hızı, Ortalama Yaşam Süresi, Nüfus Artış Hızı

	1960	1980	2000	2010	2015	2018
Toplam doğurganlık hızı	6,4	4,4	2,5	2,2	2,1	2,1
Ortalama yaşam süresi	45,4	58,7	70	74,5	76,5	77,4
Nüfus artış hızı (%)	2,4	2,3	1,5	1,4	1,7	1,5

Kaynak: World Bank, 2020.

Türkiye’de yıllar itibarıyla bakıldığında toplam doğurganlık hızının 1960 yılında 6,4 iken, 1980’de 4,4’e, 2000’de 2,5’e, 2018’de ise 2,1’e düştüğü görülmektedir. Ortalama yaşam süresi de 1960 yılında 45,4 olarak gerçekleşmekteyken, 1980’de 58,7’ye, 2000’de 70’e ve 2018’de 77,4’e yükselmiştir. 1960 yılında % 2,4 olan nüfus artış hızı da 2018 yılı itibarıyla % 1,5 olmuştur.

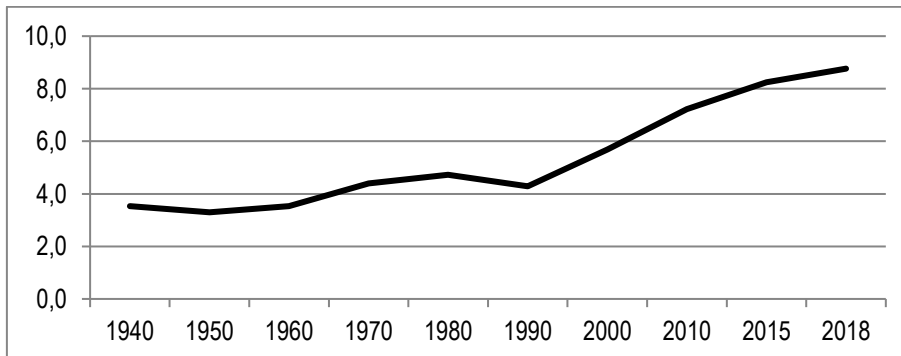
Türkiye’de yaşlı nüfus sorunu diğer ülkelere kıyasla oldukça geç ortaya çıkmasına rağmen, gelişiminin çok hızlı olacağı öngörülmektedir. Tablo 4’te Türkiye’nin de aralarında bulunduğu bazı ülkeler için 65 yaş ve üzeri nüfusun toplam nüfusa oranının hesaplanması suretiyle elde edilen yaşlanma hızına yer verilmiştir. 65 yaş ve üzeri nüfus oranının % 7’den % 14’e geçiş süresinin Fransa’da 115, İsveç’te 85, ABD’de 69, Japonya’da 26 yıl olduğu görülmektedir. Türkiye de ise bu sürenin 27 yıl olacağı öngörülmektedir. Şu anda Japonya’nın dünyadaki en yüksek yaşlı nüfusa sahip ülke olduğu dikkate alındığında, bu ülkelerle benzerlik gösteren Türkiye’nin yaşlı nüfus artışını çok ciddi bir şekilde ele alması gerçeği tüm yönleriyle ortaya çıkmaktadır.

Tablo 4. Seçilmiş Bazı Ülkelerde Yaşlanma Hızı

Ülkeler	Nüfusun % 7’sine ulaştığı yıl	Nüfusun % 14’üne ulaştığı yıl	Geçiş süresi
Fransa	1865	1980	115
İsveç	1890	1975	85
Avustralya	1938	2011	73
ABD	1945	2013	69
İngiltere	1930	1975	45
Japonya	1970	1996	26
Türkiye	2012	2039	27

Kaynak: Kinsella ve He, 2009: 14; Sariipek ve Çuhadar, 2017: 234.

Türkiye açısından durumu daha net görebilmek açısından Grafik 1’de 1940 yılından itibaren 65 ve üzeri yaştaki nüfusun toplam nüfusa oranı yer almaktadır. Grafik 1 incelendiğinde bu oranın 1960 yılından bu yana genel bir artış eğiliminde olduğu sadece 1990 yılı için bir azalmanın olduğu gözlenmektedir. Türkiye’de 1960 yılında toplam nüfusun % 3,5’ini oluşturan 65 yaş ve üzeri nüfusun; 1980 yılında % 4,7’sini; 2000 yılında % 5,7’sini ve 2018 yılında % 8,8’ini oluşturduğu görülmektedir. Projeksiyonlar 65 yaş ve üzeri nüfus oranının 2023’te % 10,2’ye; 2040’ta % 16,3’e; 2060’ta % 22,6’ya; 2080’de ise % 25,6’ya çıkacağını öngörmektedir (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2018). Kısacası gelecek 50 yıl içerisinde Türkiye’nin yaşlanan nüfusla karşı karşıya kalacağı ve bu durumun olumsuz bütün sonuçlarını yaşayacağı beklenmektedir (Gürsel, Uysal-Kolaşın, ve Güner, 2010: 1).

Grafik 1: Türkiye’de 65 Yaş ve Üzeri Nüfus Oranı (1940-2018 / %)

Kaynak: TÜİK, 2020.

Sosyo-ekonomik açıdan bakıldığında yaşlı nüfusun işgücü açısından durumu da son derece önem arz etmektedir. Bu yaş grubundakilerin işgücü piyasasına katılarak gelir elde edebilmeleriyle özellikle yaşlı yoksulluğunu azaltabilmek mümkündür. Bu kapsamda bakıldığında, Türkiye’de 2018 yılı itibariyle 82 milyon civarında olan toplam nüfusun yaklaşık 7 milyon 200 binini 65 yaş ve üzeri nüfus oluşturmakta ve bunun sadece 874 bini işgücü içerisinde bulunmaktadır. Söz konusu grubun işgücüne katılmamasının en temel nedenini emeklilik oluşturmaktadır. Nitekim 2018 yılı itibariyle Türkiye’de 4 milyon 536 bin kişinin emeklilik nedeniyle işgücüne dâhil olmadığı görülmektedir. Aynı zamanda 4 milyon 40 bin kişi de engellilik, yaşlılık veya hastalık gibi nedenlerle çalışamaz halde olduklarından işgücü dışında kalmaktadır. 2018’de 65 yaş ve üzeri nüfusun işgücüne katılma oranı % 12,5 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye’de bu yaş grubunun çok az bir kısmının işgücüne katıldığı ve nüfusun üretken kısmı içerisinde yer aldığı dikkati çekmektedir. Söz konusu grubun çok büyük bir kısmının ise (6 milyon 127 bin) işgücü dışında kaldığı görülmektedir (TÜİK, 2020).

5. Türkiye’de Yaşlılara Yönelik Politika Uygulamaları

Bugün ülke nüfusunun neredeyse yüzde % 9’unu oluşturan ve yüzyılın ortasına gelindiğinde % 20 dolayında bir orana ulaşacağı tahmin edilen yaşlanma, kendini bireysel ve toplumsal yaşamın her noktasında hissettirecek bir değişimdir. Ortaya çıkan bu değişime yönelik yeni yapılanmalar ve politikalar üretme bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kapsamda yaşlıların, insan onuruna uygun yaşam koşulları içinde olmalarını sağlayacak, üretken bir nüfus olmalarını kolaylaştıracak ve toplumsal yaşama dâhil olmalarına olanak verecek politikalar ülkenin sosyal ve ekonomik hedeflerine ulaşmasını kolaylaştıracaktır. Hem bugünün hem de geleceğin yaşlısına yatırım yapan politikaların düzenlenmesi ülkenin kalkınma ve refahının önemli yapı taşlarını oluşturacaktır (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2018: 2 3). Nitekim diğer ülkelere kıyasla, Türkiye’de 65 yaş ve üstü nüfus o kadar yüksek olmasa da, Tablo 4 incelendiğinde diğer ülkelerden neredeyse iki kat hızla yaşlandığı göze çarpmaktadır. Yaşlanmanın beraberinde getireceği sorunlara Türkiye’nin hazırlıksız yakalanmaması için ilgili politikaların ivedilikle oluşturulması bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır (Sarıpek ve Çuhadar, 2017: 233 234).

Türkiye’de yaşlılara yönelik en önemli güvencenin esas kaynağını Anayasa oluşturmaktadır. 1982 Anayasası’nın 61.maddesine göre; “...Yaşlılar, Devletçe korunur, Yaşlılara Devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir... Bu amaçlarla gerekli teşkilat ve tesisleri kurar veya kurdurur.” Bu bağlamda Türkiye’de yaşlı nüfusa yönelik politikalara bakıldığında; önceliği yaşlılık sigortasını da içeren sosyal güvenlik sisteminin oluşturduğu görülmektedir. Bu sistem, sosyal devletin bir gereği olarak emekli aylığı bağlanmak suretiyle emekli olduktan sonra da bireyin tüketimine devam edebilmesini sağlayan düzenlemelerle birlikte sağlık harcamalarını içermektedir (Uyanık, 2017: 92).

Türkiye’de yaşlılara yönelik sosyal sigorta uygulamaları Sosyal Güvenlik Kurumu aracılığıyla yürütülmektedir. Bu kapsamda Türkiye’de 2018 yılı itibariyle, SGK bünyesinde aylık alan toplam 12.613.151 kişinin % 69,2’sinin (8.729.758 kişi) yaşlılık aylığı aldığı görülmektedir. 2018 yılı itibariyle Türkiye’de aktif sigortalı sayısı ise 22.072.840 kişi olmuş, aktif/pasif oranı da 1,86 olarak gerçekleşmiştir (T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu [SGK]a, 2020: 41).

Sosyal güvenlik, ağırlıklı olarak çalışmaya bağlı olan ve çalışanlardan alınan katkılarla finanse edilen sigortalardan oluşan bir sistemdir. Bu nedenle, nüfusun yaşlanması ve bağımlılık oranlarında meydana gelen artışa bağlı olarak artan sosyal güvenlik harcamaları, sistemin sürdürülebilirliği açısından ciddi bir risk meydana getirmektedir. Mevcut yapının ve sistemin işleyebilmesi için yaşlı ilerleyen insanların istihdam edilebilme imkânlarının oluşturulması önem arz etmektedir (Uyanık, 2017: 92). Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün [EYHGM] 2020-Mayıs ayı Engelli ve Yaşlı İstatistik Bültenine göre; 2018 yılı itibariyle Türkiye’de 65 yaş ve üzeri nüfusun % 12,1’i istihdam edilmektedir. Bunun da % 65,5’i tarım, % 4,7’si sanayi, % 2’5’i de inşaat, % 27,3’ü de hizmetler sektöründe bulunmaktadır (EYHGM, 2020: 106).

Sosyal güvenlik reformu kapsamında yapılan bir diğer düzenleme 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile emeklilik yaşında yapılan değişikliktir. Tablo 5’de gösterildiği gibi Türkiye’de emekli olabilmek için 01.01.2036’ya kadar kadının 58, erkeğin 60 yaşını doldurması gerekmektedir, 01.01.2036 tarihinden sonra prim ödeme gün şartının yerine getirildiği tarih aralığındaki yaş hadleri geçerli olacaktır. Kademeli olarak artırılan emeklilik yaşı 2048 yılı itibariyle ise hem kadın hem de erkekler için 65 yaş şeklinde gerçekleşecektir.

Tablo 5. Gün Şartının Yerine Getirildiği Tarihe Göre Emeklilik Yaşı

	Kadın	Erkek
01.05.2008 - 31.12.2035	58	60
01.01.2036 - 31.12.2037	59	61
01.01.2038 - 31.12.2039	60	62

01.01.2040 - 31.12.2041	61	63
01.01.2042 - 31.12.2043	62	64
01.01.2044 – 31.12.2045	63	65
01.01.2046 – 31.12.2047	64	65
01.01.2048	65	65

Kaynak: SGKb, 2020.

Türkiye’de primli sosyal güvenlik sistemi dışında yaşlılara yönelik en önemli güvence 2022 sayılı kanun ile verilen yaşlı aylığıdır. Bu bağlamda aylık olarak peşin ödeme yapılmaktadır. Türkiye’de 2019 yılı itibarıyla aylık 637,79 TL olmak üzere, 805.432 kişinin bu kanun kapsamında yaşlılık aylığı aldığı görülmektedir (AÇSHB, 2020a: 148).

Günümüzde yaşlıların içinde olduğu geniş aile şeklinde bir yaşam tipi eskiye oranla çok benimsenmese bile Türkiye’de yaşlı bireylerin bakımı hem devlet hem de aileler için önemli bir konudur. Bundan dolayı huzurevleri, yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezleri, evde bakım hizmetleri, yaşlı destek programı Türkiye’de yaşlılara sunulan sosyal hizmetleri oluşturmaktadır. Bunun yanında yaşlılara belediyeler aracılığıyla da çeşitli sosyal hizmetler götürülmektedir. Aynı zamanda Kızılay tarafından yaşlıların da içinde bulunduğu ihtiyaç sahiplerine yiyecek, giyecek, ilaç ve yakacak gibi ihtiyaçlarını gidermek üzere hizmet sağlanmaktadır (Altan ve Şişman, 2003: 30-31). Ancak esas itibarıyla yürütülen hizmetler ilgili Bakanlıkça yapılmaktadır. Bu kapsamda, Türkiye’de 2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının (ASPB) kurulmasına ile birlikte Özürlüler İdaresi Başkanlığı ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğüne bağlı Özürlü Bakım Hizmetleri Dairesi Başkanlığı ve Yaşlı Bakım Hizmetleri Dairesi Başkanlığı birleştirilerek Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü kurulmuştur. 2013 yılında da, bu Müdürlüğün adı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü (EYHGM) olarak değiştirilmiştir. Türkiye’de yaşlılara yönelik sosyal yardım ve sosyal hizmet faaliyetleri uluslararası gelişmeler de esas alınmak suretiyle EYHGM tarafından yürütülmektedir. EYHGM bu alanda görevini yerine getirmek amacıyla; ekonomik ve sosyal açıdan ihtiyaçlı olan yaşlılarla ilgili hizmetleri yürütmektedir (Karakuş, 2018: 88).

Türkiye’de yaşlılara yönelik olarak sunulan hizmetlere bakıldığında öne çıkan hizmeti kurumsal bakım oluşturmaktadır. Kurumsal bakım hizmetleri kapsamında yaşlılar için huzurevleri, yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezleri, yaşlı yaşam evleri ve yaşlı hizmet merkezleri mevcut bulunmaktadır. Ayrıca evde sağlık hizmetleri ile evde bakım ve gündüzlü bakım hizmetleri de yaşlıların aile ortamında bakımını destekleyen uygulamaları oluşturmaktadır (Karakuş, 2018: 89). Özel ve diğer STK'lara ait yatılı yaşlı bakım kuruluşlarının ise bakımevi, yaşlı bakımevi, yaşlı konuk evi, dinlenme evi, yaşam evi, yaşlı bakım merkezi, yaşlı bakım ve yaşlı hizmet merkezi, yaşlılar köşkü gibi isimlerle hizmet verdikleri görülmektedir. Yaşlılara yönelik yatılı bakım hizmeti sunan tüm bu kuruluşlar arasındaki temel farkı; huzurevlerinde kendi gereksinimlerini karşılayabilenlere, diğerlerinde ise özel/yatılı bakım gerektirenlere hizmet verilmesi oluşturmaktadır (Karakuş, 2018: 132). Türkiye’de 2020 yılı itibarıyla Bakanlığa bağlı 15.709 kapasiteli 154 huzurevinde toplam 13.970 yaşlıya hizmet verilmektedir. Bunların haricinde 248 özel, 25 resmi huzurevi ve 1 Darülaceze bulunmaktadır (EYHGM, 2020: 96 97). Türkiye’de yaşlılık ile ilgili yaşam tercihleri incelendiğinde 65 yaş ve üzeri bireylerin % 51,3’ü çocuklarının yanında kalmayı, % 27,5’i evinde bakım hizmeti almayı, sadece % 7,7’si huzurevine gitmeyi tercih etmektedir (EYHGM, 2020: 116).

Bakanlıkça yaşlıların bakımlarına yönelik verilen bu hizmetlerin yanında hazırlanan planlar ve programlar şeklinde uygulamalar da mevcut bulunmaktadır. Bunlardan biri 2007 yılında oluşturulan Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planıdır. Planda yer alan eylemlerin uygulamaya geçirilebilmesi ve öncelikli eylemlerin tespiti için 2013 yılında Yaşlanma Ulusal Eylem Planı Uygulama Programı hazırlanmış ve öncelikli üç konu “yaşlılar ve kalkınma”, “yaşlılıkta sağlık ve refahın sağlanması” ve “destekleyici ortamların sağlanması” şeklinde belirlenmiştir. Temel hedef olarak yaşlıların gereksinimleri, tercihleri ve yapabilirlikleri doğrultusunda çalışma hayatına ve/veya toplumsal yaşama etkin olarak katılımlarının sağlanması tespit edilmiştir. Bu hedefler doğrultusunda da 2017-2020 Aktif Yaşlanma Strateji Belgesi hazırlanmıştır (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2018: 29).

ASPB EYHGM tarafından hazırlanan 2017-2020 Aktif Yaşlanma Strateji Belgesi taslağında eylem önerilerini “işgücü piyasasına aktif katılım”, “toplumsal hayata katılım”, “bağımsız yaşam”, “aktif yaşlanma için uygun çevre ve kapasite” olmak üzere öncelikli dört konu oluşturmuştur (Karakuş, 2018: 112). Belgede yaşlılığa ilişkin politikaların ağırlıklı olarak bakım ve rehabilitasyon hizmetleri alanında yapılmış olduğu ancak böyle bir sınırlandırmanın yetersiz olduğuna dikkat çekilmiş, politika ve uygulamaların aktif yaşlanma anlayışı çerçevesinde geliştirilmesi tavsiyesinde bulunulmuştur (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2018: 29).

Türkiye’de yaşlılara yönelik diğer bir uygulama Yaşlı Destek Programıdır (YADES). Bu Program ile Türkiye’de ikamet eden 65 yaş üzeri yaşlıların korunması ve desteklenmesi, psiko-sosyal ihtiyacı olanların yaşadıkları mekânlarda ve/veya gündüzlü merkezlerde gerekli bakımlarının yapılması, yaşamlarının kolaylaştırılması amaçlanmaktadır. YADES kapsamında Büyükşehir Belediyelerine proje desteği verilmektedir. Büyükşehir Belediyeleri üniversiteler, diğer kurum ve kuruluşlarla veya sivil toplum kuruluşlarıyla da işbirliği yapabilmekte, ortak veya iştirakçi alabilmektedir. Bu bağlamda,

YADES-2020 için Bakanlık bütçesinden 2.952.000 TL ödenek ayrılmıştır (AÇSHB, 2020) Daha önce 11 ilde (Antalya, Gaziantep, Kahramanmaraş, Kayseri, Kocaeli, Malatya, Ordu, Sakarya, Samsun, Şanlıurfa, Trabzon) yürütülen bu Program 2020 yılı itibariyle Diyarbakır ve Erzurum da eklenerek 13 ile çıkartılmıştır. Sosyal bakıma ihtiyacı olan yaşlıların yaşadıkları mekânlarda bakımlarının yapılarak, hayatlarının kolaylaştırıldığı YADES kapsamında toplam 62 bin 400 yaşlıya sosyal hizmet desteği verilmiştir (AÇSHB, 2020).

Türkiye’de özellikle son dönemde artan yaşlı nüfusa yönelik farkındalık ve politika oluşturma hususunda önemli gelişmeler görülmektedir. Herkes için fayda sağlayacak kalkınmayı amaç edinen Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri kapsamında Türkiye’nin de içinde yer aldığı uluslararası taahhüt, yaşlı nüfusun dışlanmasını engellerken yaşlı insanların hak ve ihtiyaçlarının karşılanmasını ve onları sistemin içinde, sisteme katkı veren biçimde tutmayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda oluşturulan küresel hedefler, yaşlıları uluslararası kalkınmanın ayrılmaz bir parçası olarak açıkça tanımlamaktadır. Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması ve nüfusun yaşlanması, önemleri giderek artan iki eşdeğer konu haline gelmekte ve sürdürülebilir kalkınma anlayışı içinde yaşlı nüfusun sosyal ve ekonomik yükünün avantaja dönüştürülmesi gerekliliği her fırsatta vurgulanmaktadır (TC Kalkınma Bakanlığı, 2018: 2 3). Bu kapsamda On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) Yaşlanma Özel İhtisas Komisyonu Raporu’nda nüfusun yaşlanması ve yaşlılığa ilişkin mevcut durum incelenerek, plan dönemi içinde yaşlılığa ilişkin sosyal politikaların geliştirilmesine temel oluşturacak hedeflerin ve eylemlerin aktif yaşlanma ve yaşam kalitesi yaklaşımı ile ele alındığı görülmektedir.

Raporda, yaşlı bireylerin çalışmaya devam edebilmeleri, istihdama katılımları, bağımsız, özerk ve sağlıklı bir yaşam sürdürebilmeleri ve topluma katkıda bulunmaya devam etmelerine olanak sağlayan fırsatlara erişebilmeleri hedeflenmektedir. Bu bağlamda öneriler “aktif yaşlanma”, “sosyal içerme”, “kurumsal altyapının geliştirilmesi”, “yaşlanma konusunda veri kaynakları” ve “yaşlı bakım modelleri” temaları altında toplanmıştır. Birçok bileşenden oluşan aktif yaşlanmanın hedeflerinden biri olarak yaşlıların işgücüne katılmasının sağlanması; bu bağlamda, meslek sahibi olup hizmetinden yararlanılabilecek bireylere olanak sağlanması; yeni beceriler geliştirmek isteyenlere hayat boyu öğrenme imkânlarının sunulmasının belirlenmesi dikkati çeken önemli bir unsur oluşturmaktadır (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2018: 32 35). Çünkü Türkiye’de uygulama alanı bulan politikaların daha ziyade yaşlı bakımına yönelik olduğu görülmektedir. Oysa sayıları gün geçtikçe artan yaşlıların insan onuruna yaraşır bir hayat sürdürebilmeleri açısından işgücü piyasalarına katılımları son derece önemlidir. Nitekim Şubat 2019’da gerçekleştirilen I. Yaşlılık Şûrasında yaşlılık ile ilgili oluşturulacak politikalar ve programlara ilişkin belirlenen hedefler arasında Yaşlılık Ekonomisinin olduğu göze çarpmaktadır. Bu başlık altında belirlenen hedefler aşağıdaki gibidir (T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2019):

- Yaşlı işgücünün sürdürülebilir istihdamının desteklenmesi, işgücü piyasasının talep ettiği becerilerin hem korunması hem de kazandırılması için programların uygulanması,
- Yaşlı işgücünün, daha uzun süre verimli bir şekilde çalışma hayatına aktif katılımını sağlamak için özel hizmetler ve uygulamalar geliştirilmesi,
- Gelir güvenliği ve yoksulluk ile mücadele kapsamında üretici ve tüketici olarak, sayıları gün geçtikçe artan yaşlı nüfusun “gümüş ekonomi” bağlamında dikkate alınması.

Yaşlı nüfus artışı beraberinde ortaya çıkan önemli bir kavram da “gümüş ekonomi”dir. Gümüş ekonomi, esas itibariyle yaşlanma ile birlikte yaşlanmanın ortaya çıkardığı olanakları da bütüncül bir bakış açısıyla ele almaktadır. Bu kapsamda gelecekte, yaşlılara yönelik istihdam yaratmak, hayat boyu öğrenmeyi sağlamak ve koruyucu sağlık hizmetleri sağlamak gibi politikalar önerilmektedir. (Demirbilek, Öktem Özgür, 2017: 18) Gümüş ekonomi kavramı, nüfusun giderek yaşlanmasıyla birlikte son dönemlerde ortaya çıkmıştır. Bu kavram, artan yaşlı nüfusu, ihtiyaçlarının karşılanması için yeni ve büyüyen pazarlar açısından ele almayı ve genellikle yaşlanmanın ortaya çıkaracağı fırsatlara odaklanmayı ifade etmektedir (Eatock, 2015: 2). Bu kavram, görüldüğü gibi farklı bir bakış açısıyla, yaşlılığı fırsata çevirmeye odaklanmaktadır. Artan yaşlı nüfusa fırsatlar penceresinden bakıldığında yeni bir pazarın ortaya çıktığı ve söz konusu pazarın geliştirilmesinin kaçınılmaz olduğu görülmektedir (Korkmaz ve Korkut, 2019: 260 261).

Sonuç ve Değerlendirme

Dünya nüfusu 1960’lı yıllardan beri demografik bir dönüşüm geçirmekte toplam nüfus içindeki yaşlı nüfus oranı gün geçtikçe artmaktadır. Artan yaşlı nüfus gerek bireysel gerekse toplumsal açıdan çeşitli sorunları da beraberinde getirmekte, bu sorunları çözmeye yönelik politikalar üretilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda ülkelerde yaşlılara yönelik sosyal politikalar uygulamaya koyulmaktadır. Politika uygulamalarının ağırlıklı olarak yaşlıların bakım ve gözetim ihtiyacını gidermek amacıyla yürütüldüğü görülmektedir. Ancak son dönemde sürdürülebilir kalkınmanın da sağlanması açısından öne çıkan yaşlı nüfusun, işgücü piyasalarında yer edinmelerine yönelik uygulamaların özellikle yaşlı yoğunluğunun olduğu ülkelerde yer aldığı dikkati çekmektedir.

Nüfusun yaşlanması her ne kadar Türkiye'nin günümüze kadar farkına varamadığı demografik bir sorun olsa da, önümüzdeki dönemde yaşlı nüfusun sürekli artacağı öngörülmektedir. Bugün ülke nüfusunun neredeyse yüzde % 9'unu oluşturan yaşlı nüfus oranının yüzyılın ortasına gelindiğinde % 20 dolayında bir orana ulaşacağı tahmin edilmektedir. Artan yaşlı nüfusla birlikte ortaya çıkan en önemli sorunlardan birini ise bu grubun nüfusun tüketen kısmında yer alması oluşturmaktadır. Nitekim bu açıdan bakıldığında Türkiye'de son 50 yılda yaşlı bağımlılık oranının neredeyse iki kat arttığı görülmektedir. 1970 yılında % 7,3 iken 2018 yılı itibarıyla % 12,7 olarak gerçekleşmiştir. Bu durumu gidermeye yönelik yapılacak en önemli düzenlemeyi, fiziksel ve mental yeterlilikleri uygun olan yaşlıları nüfusun üretken kısmına dâhil etmek oluşturmaktadır. Yaşlıların işgücüne katılımlarını, istihdam edilebilirliklerini ve istihdam oranlarını arttırmak bu noktada son derece önem taşımaktadır. Çünkü nüfusun yaşlanması ve bağımlılık oranlarında meydana gelen artışın sosyal güvenlik harcamalarını da arttırması, sistemin işleyemez hale gelme riskini de beraberinde getirmektedir. Bu açıdan bakıldığında da, Türkiye'de 2018 yılında 82 milyon civarında olan toplam nüfusun yaklaşık 7 milyon 200 binini 65 yaş ve üzeri nüfusun oluşturduğu, bunun ise sadece 874 bininin işgücü içerisinde yer aldığı görülmektedir. Dolayısıyla işgücüne katılma oranı da oldukça düşük bir oranda, % 12,5 seviyesinde gerçekleşmiştir. 65 yaş ve üzeri nüfus için aynı şekilde istihdam oranı da % 12,1'i olmuştur.

Türkiye'de nüfus projeksiyonları, 65 yaş ve üzeri nüfusun 2023'te % 10,2'ye; 2040'ta % 16,3'e; 2080 yılında ise % 25,6'ya çıkacağını öngörmektedir. Bu durum dikkate alındığında, yaşlılara yönelik oluşturulacak politikaların ne denli önemli olduğu anlaşılmaktadır. Yaşlanan bir nüfusta, kalkınma ve refahın önemli yapı taşlarını oluşturacak yaşlılara yatırım yapan politikaların düzenlenmesi ve uygulanması, ülkelerin ekonomilerini de olumlu yönde etkileyecektir. Nitekim Türkiye'de özellikle son dönemde artan yaşlı nüfusa yönelik farkındalık ve politika oluşturma hususunda önemli gelişmelerin kaydedildiği dikkati çekmektedir. İlerleyen yıllarda yaşlı nüfusun önemli bir sorun oluşturacağı öngörülen Türkiye'de, yaşlıların gerek bireysel gerekse toplumsal açıdan sorunlarını gidermeye yönelik bazı önlemlerin bugünden alınmaya başlanması yaşanacak sorunu önlemek açısından önem arz etmektedir.

Türkiye'de yaşlılara yönelik olarak verilen hizmetlere bakıldığında kurumsal bakımın öne çıktığı görülmektedir. Bu kapsamda huzurevleri, yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezleri, yaşlı hizmet merkezleri ve yaşlı yaşam evleri evde sağlık hizmetleri, evde bakım ve gündüzlü bakım ile etkin bir şekilde hizmet verilmektedir. Yaşlı nüfusun giderek artması ve ekonomi açısından öneminin fark edilmesi bu hususa ilişkin son dönemlerde çeşitli plan ve programların oluşturulmasını beraberinde getirmiştir. Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı (2007), Yaşlanma Ulusal Eylem Planı Uygulama Programı (2013), Aktif Yaşlanma Strateji Belgesi (2017-2020), Yaşlanma Özel İhtisas Komisyonu Raporu (2018) ve I. Yaşlılık Şûrası (2019) bu kapsamdaki düzenlemeleri oluşturmaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde, bu düzenlemelerde yaşlılara daha geniş bir bakış açısıyla bakıldığı, yaşlılıkta sağlığın, refahın, destekleyici ortamların sağlanmasının yanında işgücü piyasasına aktif katılımları, bağımsız yaşayabilmeleri, aktif yaşlanma için uygun çevre ve kapasitenin oluşturulması, sosyal içerme, kurumsal altyapının geliştirilmesi, yaşlanma konusunda veri kaynaklarının oluşturulması gibi hedeflerin ön plana çıktığı gözlenmektedir. Bu hedefler içerisinde yaşlıların işgücüne katılımlarını ve istihdam edilebilirliklerini destekleyen politika oluşumlarını görmek mümkündür. Özellikle 2019 yılında toplanan I. Yaşlılık Şûrasında belirlenen Yaşlılık Ekonomisi hedefi bu açıdan son derece önemlidir. Söz konusu hedef içerisinde yaşlı işgücünün sürdürülebilir istihdamının desteklenmesi, uzunca süre verimli şekilde çalışma hayatına aktif katılımının sağlanması ve üretici ve tüketici olarak sayılarının gün geçtikçe artması bağlamında yaşlı nüfusu bir sorun olarak değil tam tersine fırsata çevirmek gerektiğine vurgu yapılmıştır.

Yaşlı nüfusun işgücü piyasalarındaki durumuna yönelik politika oluşumu konusunda belirgin bir gelişme kaydedilmekle birlikte, henüz somut bir uygulamaya geçilmediği görülmektedir. Bu bağlamda verilebilecek en önemli örneği emeklilik yaşında yapılan düzenleme oluşturmaktadır. Erken emekliliği önleyecek bu yasal düzenleme ile birlikte, 2036'dan itibaren emeklilik yaşı kademeli olarak artacak 2048'de cinsiyet farkı gözetmeksizin 65 yaş olacaktır. Ancak özellikle 65 yaş sonrası için istihdamın devamlılığı halâ önemli bir sorun oluşturmaktadır. Bu yaş grubundaki kişilerin emekli olmaları işgücüne katılmamalarının en önemli unsurlarından birini oluşturmaktadır. Bununla birlikte, elde ettikleri gelirle geçinemediklerini her fırsatta dile getiren çok sayıda yaşlı için yaşlı yoksulluğu ile mücadele etmek de kaçınılmaz olmaktadır. Üretim faktörü açısından bakıldığında ülke ekonomisi için bir kaynak olan yaşlı işgücünden faydalanmak hem kendileri açısından hem sosyal açıdan hem de ülke ekonomisi açısından kuşkusuz faydalı olacaktır.

Yaşlıların evde tüketen insanlar olarak yaşamını sürdürmesine ilişkin bakış açısının kırılarak, işgücü piyasalarında rol almasına ilişkin farkındalığın tüm toplumda sağlanması gerekmektedir. Buna ilaveten iş yerlerinde yaşlıların düzenli olarak sağlık kontrollerinin yapılarak aktif kalması ve böylece hastalıktan kaynaklı devamsızlıklarının azaltılması da önemlidir. Aynı zamanda yaşam boyu öğrenme modelleri uygulanarak yaşlı bireylerin yaşadıkları yeni teknolojilere ayak uydurması ve verimliliklerinin artırılması yönünde uygulamalar da yürütülmelidir. Bu kapsamda yaşlı işgücünün sürekli olarak kendisini yenilemesi için yeni teknolojilere ve istihdam biçimlerine yönelik kurslar düzenlenebilir. Devlet kurumlarında ve özel sektörde işe alımlarda yaşlı işçiler için belirli bir kota uygulanmak suretiyle istihdamları teşvik edilebilir. Sosyal politika açısından dezavantajlı gruplardan birini oluşturan yaşlıların, aktif istihdam politikaları kapsamında ele alınması gerekliliği

ortaya çıkmaktadır. Japonya'da olduğu gibi mesleki becerileri geliştirmek amacıyla çeşitli kurslar, Almanya'da olduğu gibi işbaşı eğitim programları ile yetkinlikleri artırılarak işgücüne katılımları sağlanabilir. Yine uzun süreli işsizliğe maruz kalan önemli bir grup oldukları düşünüldüğünde, kimi dönem Almanya'da olduğu gibi doğrudan iş yaratma programlarından da faydalandırılabilirler. Bu tür kamu politikalarının haricinde, Almanya ve Finlandiya'da olduğu gibi şirketlerin de kendi içerisinde çeşitli destekleyici uygulamalara yer vermesi mümkündür. Özellikle kariyer yollarını açmak suretiyle yaşlıların bilgilerinden faydalanmak, işçi devir hızını azaltmak ve şirket içi bilgi akışını sağlayarak verimliliği arttırmak hem yaşlı çalışanlar için hem de şirket için yararlı olacaktır.

Yaşlıların istihdam olanaklarının geliştirilmesine yönelik politika tasarımı yapılırken şüphesiz işgücü piyasasının genel durumunu da göz önünde bulundurmak gerekir. İşsizliğin hem genel hem de birçok dezavantajlı grup için yaygın ve kalıcı bir hal aldığı ortamda geliştirilecek politikaların tüm bu grupları da dikkate alacak şekilde oluşturulması gerekliliğinin altını çizmek gerekir. Ancak halihazırda mevcut sorunların varlığı da sayıları giderek artan yaşlıların ve beraberinde getireceği problemlerin göz ardı edilmesine sebep oluşturmamalıdır. Artan yaşlı nüfusun ihtiyaçlarının karşılanması için geliştirilecek yeni ve büyüyen pazarlar düşünüldüğünde, gümüş ekonomi bağlamında şimdiden dizayn edilecek politikalar bu durumun fırsata çevrilmesini de olanaklı hale getirecektir. Türkiye'de son dönemde yapılan düzenlemeler ve gelişmeler değerlendirildiğinde, önümüzdeki yıllarda bu konuda somut uygulama örnekleriyle karşılaşılacağı beklenmektedir.

Kaynakça

- Akçay, C. (2011). *Yaşlılık kavramlar ve kuramlar*. İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Altan, Ö. ve Şişman, Y. (2003). Yaşlılara yönelik sosyal politikalar. *Kamu-İş*, 7(2), 3-36.
- Bahar, G., Bahar, A. ve Savaş, H. A. (2009). Yaşlılık ve yaşlılara sunulan sosyal hizmetler. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 4(12), 85-98.
- Benny, R. (2000). Age discrimination in education: Developments in discrimination law. *Education and the Law*, 12(4), 269-278.
- Bulduk, E.Ö. (2014). Yaşlılık ve toplumsal değişim. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 18(2), 53-60.
- Buz, S. (2015). Yaşlı bireylere yönelik yaş ayrımcılığı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(53), 268-278.
- Clarke, L. (1994). *Discrimination*. London: Institute of Personnel Management Publications.
- Çavuş, F. Ö. (2013). *Yaşlılara yönelik evde bakım hizmetlerinin değerlendirilmesi* (Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, SBE, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı).
- Çayır, K. (2012). Yaşlılık / yaşa dayalı ayrımcılık ayrımcılık: Çok boyutlu yaklaşımlar. 163-174.
- Demirbilek, T. ve Özgür, A. Ö. (2017). Gümüş ekonomi ve aktif yaşlanma bağlamında yaşlı istihdamı. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 10(1), 14-28.
- Domazet, I., ve Filimonović D. (2012). Working potential of the elders in Serbia and proposal of reactivation models. 133-152.
- DPT. (2007). *Türkiye'de yaşlıların durumu ve yaşlanma ulusal eylem planı*. Ankara: DPT Yayınları.
- Drury, E. (1994). Age discrimination against older workers in the European Union. *The Geneva Papers on Risk and Insurance-Issues and Practice*, 19(4), 496-502.
- Duman, Y. (2014). Dünyanın en yaşlı ikinci ülkesi Almanya'da Riester emeklilik sistemi ile zorunlu emeklilik sigortası arasındaki ilişkinin analizi. *Sosyal Güvence*, 5, 49-66.
- Eatock, D. (2015). The silver economy: Opportunities from ageing. Briefing, European Parliamentary Research Service (EPRS).
- Ergin, I. (2016). Yaşlı sağlığı ve sosyal politikalarda kamusal destek ne durumda? Türkiye ve dünyada mevcut durum. *Ege Tıp*, 55, 12-18.
- European Commission. (2006). *Ageing and employment: Identification of good practice to increase job opportunities and maintain older workers in employment*.
- EYHGM. (2020). Engelli ve yaşlı istatistik bülteni 2020-Mayıs, <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/51832/mayis-istatistik-bulteni.pdf>, Erişim Tarihi: 30.10.2020.
- Gençler, A. (2011). Avrupa Birliği'nde krizin işsizliğe etkisi ve istihdam teşvikleri. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 2(1), 1-25.

- Gökbayrak, Ş. (2009). Refah devletinin dönüşümü ve bakım hizmetlerinin görünmez emekçileri göçmen kadınlar. *Çalışma ve Toplum*, 2(21), 55-82.
- Gökkoca, F. Z. ve Baharlı Etiler, N. (1999). Yaşlılık döneminde hizmet programları. *Hacettepe Üniversitesi Toplum Hekimliği Bülteni*, 3(4), 1-4.
- Gündoğan, N. (2001). İşgücünün yaşlanması ve işgücü piyasalarına etkileri. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 56(04), 95-108.
- Gündoğan, N. ve Biçerli, K. (2004). *Çalışma ekonomisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Gürsel, S., Uysal-Kolaşın, G. ve Güner, D. (2010). Üç çocuk hayal. BETAM (Araştırma Notu 10/71), <https://betam.bahcesehir.edu.tr/wp-content/uploads/2013/03/ArastirmaNotu0711.pdf>, Erişim Tarihi: 30.10.2020.
- İçağasıoğlu Çoban, A. (2005). Yalnız yaşayan yaşlılara ilişkin aile politikaları. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 8(8).
- Johnson, J., ve Slater, R. (1993). *Ageing and later life*. London: The Open University Sage Publication.
- Karadeniz, O. ve Durusoy Öztepe, N. (2013). Türkiye’de yaşlı yoksulluğu. *Çalışma ve Toplum*, 38(3), 77-102.
- Karakuş, B. (2018). Türkiye’de yaşlılara yönelik hizmetler, kurumsal yaşlı bakımı ve kurumsal yaşlı bakımında illerin durumu, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Ankara.
- Karaömerlioğlu, P. M. A. ve Devres, M. S. (2013-2014). Japonya’nın nüfus politikaları, Boğaziçi Üniversitesi Dönem Sonu Araştırması.
- Kinsella K. ve He W. (2009). An aging world: 2008, International Population Reports, P/95/09-1, US Census.
- Kluve, J. (2010). The effectiveness of European active labor market programs. *Labour Economics*, 17(6), 904-918.
- Korkmaz A. ve Korkut G. (2018). Gümüş ekonomi ve aktif yaşlanma bağlamında toplumsal katılım, İş ve Hayat, 4 (8), 257-272.
- Kurt, G., Yücel Beyaztaş, F. ve Erkol, Z. (2010). Yaşlıların sorunları ve yaşam memnuniyeti. *Adli Tıp Dergisi*, 24(2), 32-39.
- Loch, C. H, Sting, F. J, Bauer, N., ve Mauermann, H. (2010). How BMW is defusing the demographic time bomb. *Harvard Business Review*, 88(3), 99-102.
- Masson, P. R., ve Tryon, R.W. (1990). Macroeconomic effects of projected population aging in industrial countries. *Staff Paper*, 37(3), 453-485.
- MEB. (2011). *Yaşlılık süreci, Çerçeve Öğretim Programları*, http://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Ya%C5%9Flu%C4%B1%C4%B1k%20S%C3%BCreci.pdf, Erişim Tarihi: 04.02.2018.
- OECD. (2004). *Ageing and Employment Policies/Vieillessement et politiques de l'emploi: Finland 2004*, Ageing and Employment Policies. OECD Publishing. Paris.
- OECD. (2012). *Ageing and employment policies*, <http://www.oecd.org/els/emp/Older%20Workers%20Japan-MOD.pdf>, Erişim Tarihi: 26.10.2020.
- OECD. (2015). *Ageing and Employment Policies: Poland 2015*, Ageing and Employment Policies. OECD Publishing. Paris.
- OECD. (2018). *Working Better with Age: Japan*, Ageing and Employment Policies. OECD Publishing. Paris.
- Radovic-Markovic, M. (2013). An aging workforce: Employment opportunities and obstacles. *Cadmus*, 1(6), 142-155.
- Rakıcı, C. ve Yılmaz T. Z. (2016). Sosyal güvende demografik dönüşüm ve Türkiye’ye yansımaları. *Gümüşhane Üniversitesi SBE Elektronik Dergisi*, 7(18), 64-89.
- Sarıpek, D. B. ve Çuhadar S. G. (2017). Implementation of a “self-sufficient ageing” policy and possible changes: case of Turkey, In Selected Contemporary Challenges of Ageing Policy, edited by Łukasz Tomczyk and Andrzej Klimczuk, 221-256.
- Sevil, H.T. (2005). *Yaşlılığın sosyal anatomisi*. Ankara: Sabev Yayınları.
- Şeker, A. (2007). *Yaşlılık, yoksulluk ve sosyal devlet üzerine Doç. Dr. İsmail Tufan ile Bir Söyleşi*. <https://www.sosyalhizmetuzmani.org/ismailtufansoylesi.htm>, Erişim Tarihi: 01.11.2020.
- Şener, Ü. (2010). Yoksullukla mücadelede sosyal güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları. *TEPAV Politika Notu*, 2-22.

- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2019). I. Yaşlılık Şurası, Ankara.
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2020a). 2019 yılı Faaliyet Raporu.
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2020b), <https://ailevecalisma.gov.tr/eyhgm/haberler/yasli-destek-programinin-erzurum-ve-diyarbakir-illerindeuygulanmaya-baslanmasiyla-yades-in-hayata-gecirildi-il-sayisi-13-e-cikti>, Erişim Tarihi: 30.05.2020.
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2020c), <https://ailevecalisma.gov.tr/media/58679/2020-yades-uee-bakanonayi-14102020-63.pdf>, Erişim Tarihi: 27.10.2020.
- T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, Sosyal Bölgesel ve Yenilikçi Politikalar Başkanlığı. (2011). 2012 Avrupa aktif yaşlanma ve nesiller arası dayanışma yılı hakkında bilgi notu, https://www.ab.gov.tr/files/SBYPB/Sosyal%20Politika%20ve%20C4%B0stihdam/aktif_yaslanma_bilgi_notu.pdf, Erişim Tarihi: 01.11.2020.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2018). On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) Yaşlanma Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara.
- T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu. (2020a). 2018 Faaliyet Raporu, <http://www.sgk.gov.tr/2018FaaliyetRaporu.pdf>, Erişim Tarihi: 01.11.2020.
- T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu. (2020b), http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/emekli/yaslilik_ayligi, Erişim tarihi: 20.09.2020.
- T.C. 1982 Anayasası, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf>, Erişim tarihi 09.12.2019.
- TÜİK. (2018). *İstatistiklerle Yaşlılar 2017*, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27595>, Erişim Tarihi: 05.05.2018.
- TÜİK. (2020). <https://data.tuik.gov.tr/tr/main-category-sub-categories-sub-components2/>, Erişim Tarihi: 27.05.2020.
- Usta, İ. ve Murat, G. (2017). İşgücü piyasasında yaşlılar ve aktif yaşlanma: Avrupa Birliği ve Türkiye değerlendirmesi. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 12(2), 199-224.
- Uyanık, Y. (2017). Yaşlılık, yaşlanan nüfus ve sosyal politika. *İş ve Hayat*, 5, 67-100.
- World Bank. (2020). World Bank Data. <http://databank.worldbank.org/>, Erişim tarihi: 18.09.2020.

Extended Abstract

Aim and Scope

As a result of the transformation in the world's population structure in recent years, it is seen that the proportion of the elderly population has increased. This situation creates a serious burden for countries, especially in socio-economic terms. In many countries where the elderly population is concentrated, various policies are implemented for the elderly. The aim of this study is to draw attention to the increase in the elderly population and the problems of the elderly and this context evaluated the policies implemented in Turkey. The study is important in terms of dealing with the regulations regarding the participation of elderly people in the labor market as well as institutional care and supervision policies.

Methods

In the study, descriptive analysis method was used. In this context, the current situation of the elderly population has been revealed by using data. The policies for resolving the problems were discussed and the policies implemented in Turkey were evaluated.

Findings

As a result of the study, it has been observed that the elderly population has a general increasing trend in the world. In Turkey, it has been determined that the elderly population is not a problem yet. But it will reach serious rates in the coming years due to rapid increase. In the examination, it was observed that the policies regarding institutional care and supervision were mostly implemented. However it has been noticed that policies which increase the employability of the elderly population have started to be implemented especially in countries with a large elderly population. Considering the services provided for the elderly in Turkey it was found to institutional care stand out. Although there has been a significant

improvement in policy formulation regarding the situation of the elderly population in the labor markets, it has been observed that no concrete implementation has yet been made.

Conclusion

Population aging is a demographic problem, though that although Turkey's hardly paid any attention until today also, the older population is projected to increase continuously in the future. It is estimated that the proportion of elderly population, which constitutes almost 9% of the country's population today, will reach 20% by the middle of the century. Elderly dependency rates are gradually increasing with the elderly population. The aging of the population and the increase in dependency rates increase the social security expenditures and cause the system to become inoperable. In this context, it is extremely important to include the elderly in the productive part of the population and to increase their labor force participation, employability and employment rates. The regulation and implementation of policies that invest in the elderly will affect the economy in the long term positively. In Turkey, today to begin taking some measures to address the requirements of both individual and social aspects of the problem of the elderly, will provide benefits in terms of alleviating the problems which may occur in later years. In Turkey, it is noteworthy that important developments about increasing awareness and creating policies for the elderly in recent years. However, when looking at the services provided for the elderly, it is seen that institutional care comes to the fore. There has been a marked progress in policy formulation regarding the situation of the elderly population in the labor markets. In this context, it is expected that various application examples will be included in the coming years.